

Fra Sundeved i Krigsaarene 1848–50 og 1864.

Optegnelser af H. F. Feilberg.

Fader var forflyttet til Ullerup i Sundeved 1847. Sommerferien 1848 kom hans hyrdedreng [til Ribe] med bud til min broder Peter og mig, at vi måtte komme hjem i besøg. Så kørte vi fra Ribe en tidlig morgen kl. 5 med en fragtkører, nåede i 14 timer Fårehus kro (o. 5 mil), hvor vi overnattede. Næste morgen til Åbenrå. Jeg mindes, hvor jeg blev greben af skovens og havets skønhed, jeg havde jo aldrig set en virkelig skov. I Åbenrå søgte vi kvarter efter anvisning; vi blev stoppede af den tyske vagtpost lige udenfor byen, hvor et batteri var opført. Et pusterør, en af os havde, blev undersøgt, om det var ein Fernrohr, men paa forklaring, at det var ein Pustenrohr, lod de os passere, »vi vilde vel gaa paa jagt«, ja, mærkelig nok kom vi igennem, langs stranden, Blåkrog, Blans, så piketterne på bankerne rundt om, til Ullerup præstegård kom vi, og glæden var stor. Men tiden var urolig, jævnlig havde vi tyske patruljer, der spurgte efter Danske eller tiggede æg (Eierpatrouillen). Kanonbådene lå i sundet, og der var vist en temmelig livlig forbindelse mellem hæren og befolkningen.

Fader var forresten ved påsketid rejst vesterpå for at ordne pengesager. Slaget ved Slesvig kom

imellem, han rejste over Fyn og nåede først hjem d. 29de Maj, dagen efter slaget [ved Dybbøl]. Moder havde haft en høj hannoveransk Officer, Pfannkuchen, i indkvartering, som havde været overmaade elskværdig mod hende og sendt fader lejdebrev til Ribe, hvilket han dog ikke fik i hænde. Dette gav atter anledning til en historie. En dansk officer kom til fader ved kirken og forlangte en samtale med ham, det skete vist efter gudstjenesten, og bad ham skaffe oplysning om Hannoveranernes stilling. Fader har fortalt mig, at han overmåde nødig gik ind herpå. Da han havde overtænkt sagen, sendte han bud efter en forvoven karl oppe i byen, viste ham et strikket sengetæppe, som Pfannkuchen havde glemmt, leverede ham et brev og anmodede ham om at bringe Pfannkuchen begge dele. Blev han så taget til fange af danske forposter, var jo ingen skade sket. Manden forstod halvkvædet vise, og da han ved de tyske forposter havde fået at vide, hvor Pfannkuchens regiment stod, gjorde han en omvej og begyndte langt borte at spørge sig frem gennem hele stillingen, blev så om aftenen fanget af de danske forposter og bragte bud til overgeneralen. Kort efter blev, 5. Juni, Hannoveranerne angrebne og slaget vundet. Moder, som først år efter fik sammenhængen at vide, var ilde tilfreds over at skulle miste sengetæppet.

Det falder mig ind, at der under Istedslaget var stort bryllup i Ullerup. Efter skikken var der købt vin og drikkevarer hos Ahlmann i Gråsten, og han havde sendt en af sine svende med, der var magister bibendi, i høj grad ubehagelig og fremtrædende for resten, men det hørte sig til, at han skulde hjælpe

på drikkevarernes afsætning. Han var midt i en af sine skåltaler, da en høj mand, hjulmanden fra Sottrup, han hed vist Jørgensen, trådte ind og råbte overlydt: »grib ham, det er en spion!« Handelsbetjenten var i et nu ude gennem vinduet, jeg hørte hovslagene af en hest, da folk strømmede ud. En havde beholdt et af hans kjoleskøder.

Med stort vemod mindes jeg de dage. Jeg var kommen til Sønderborg med damperen fra København sagtens; da vi la stille udenfor Sønderborg om aftenen, det var silde, vel først i Juni måned 1850, kom fader ud i en bad, og jeg fik mit tøj med. På Sundeved-siden stod en skildvagt, som forment os at komme i land, han havde stræng ordre til at hindre enhver forbindelse med land fra Als. Vi parlementerede længe, men slap omsider dog i land, kørte i den stille nat op over Dybbøl banke, duftende gedeblad, hele skærsommerens ynde og rigdom.

Mange år senere, 1864, under våbenstilstanden, gik jeg samme vej i modsat retning, fra Ullerup præstegaard for at besøge min broder Peter, der lå som officer på Als i Sundsmark. Sottrup kirke var befæstet, jo nærmere jeg kom Dybbøl by, jo flere mærker af krigen, gårderne var gennembrudte med mangfoldige små i vinkel udbyggede skydepladser på begge sider af landevejen. Husene i Ragebøl var brændte eller gennemhullede af kugler, så ud som høns i blæst. Jeg gik Dybbølstillingen igennem fra nr. 10 til nr. 2, så med forundring, at de tyske skyttegrave var så nær ind under vore skanser, at jeg tit kunde kaste en sten derfra ind i skansen nord for Sønderborg—Flensborg landevejen (nr. 4?), så stormparallellen, og hvor jorden var opløjet om

skanserne og bagved dem af springende granater, traf besøgende fra Bayern, der skulde se Tyskernes glorreiche sejr. Faders indkvartering, en hannoveransk officer, havde lovet at lade mig passere, han havde strandvagt. Vi måtte vente på signalet. imens sad jeg sammen med en Slesvigholstener, der bar jærnkorsen fra Gefions kanoner, og Prøjseren på ruinstumper af det nedskudte fangehus og spiste i fællesskab af Prøjserens mellemmad. Damer fra Kiel havde været der dagen i forvejen og trakteret vagten i den grad med snaps, at den endnu ikke var ædru. Omsider lød trompeten i Sønderborg, jeg kom i båden, blev ført med »to mand og en gefreiter« til borgmester Finsen ad nedskudte og afbrændte gader. Jeg spurgte så, om jeg måtte gå tilbage igen, ellers måtte jeg opgive turen. »Jo, De maa komme tilbage, sagde Finsen«. Saa rejste jeg ind i landet og fandt broder Peter. Da jeg var bleven gennemblødt, laante han mig sin uniform; vi tilbragte en såre hyggelig dag sammen, jeg blev præsenteret »løjtnant Feilberg, præst i Store Vi«, gang efter anden. — Men hvor forskelligt fra den anden gang! Atter var naturen der i sin rige fylde, fuglene sang, som var der hverken gråd eller strid til, og så ved hvert skridt stridens blodige spor.

Vinteren 1850—51 var svær. Den tyske mellempræst Petersen, der for resten har givet en skildring af fader i »Erlebnisse in Friedens- und Kriegsjahren«, havde blottet gården til det yderste. — — — Med den mildere tid vågnede lopperne af dvale. Huset havde været fuldt af halm og indkvartering, længe stået tomt, utøjet havde ynglet og marcherede op ikke i kompagnier, men i armékorps og holdt os

lvileløse og vagne om natten. I forsommeren 1851 er jeg mere end én morgen efter en søvnløs Nat stået op kl. 2—3 og har gået til Alssund for at gå i vandet nede ved Blans. Nå, tiden blev stridt igennem, noget lysere kår drog ind i hjemmet. Dog véd jeg fra moder¹⁾, at spændingen fra krigsårene og alt hvad med dem fulgte, sygdom og sorg inden døre, i den grad tog på faders sind, at han vel stod på det skel, hvorfra et trin længere ud fører til sindssyge. Jeg oplevede det selv 1865 og så det senere gentage sig hos fader. Kun få mennesker er stærke nok til uskadte at stå mod storme, som dem de to krigsår bragte.

I 1864, efter Dybbøls erobring, kunde jeg tage mig frihed nogle dage og rejse hjem til Ullerup. Jeg rejste altsaa til Ullerup, fik at vide, at de alle var levende, men havde haft svære tider, moder²⁾ var i højeste grad opbragt over en dames indkvartering fra militærmyndighedernes side, Rosa Warrens, som bl. a. har oversat udvalg af Sv. Grundtvigs kæmpeviser på tysk. Jeg ragede øjeblikkelig i en hæftig ordstrid med denne norskfødte³⁾ tysktalende dame om sproggrænsen, som hun mente var ved Kongeaaen. Jeg var næppe særlig høflig, det var jo få af os i de dage. En hannoveransk løjtnant, hvis navn jeg har glemt, lå i præstegården, der var ogsaa en hauptmann v. Hell. Ved middagsbordet oplevede jeg, hvad jeg aldrig havde troet muligt. »Die Dame«,

· N. L. Feilbergs første hustru, Antonette Kobke.

²⁾ N. L. Feilbergs anden hustru, Bolette Rørdam.

³⁾ Hun var vist af svensk jødeslægt, f. i Karlskrona 24. febr. 1821, d. i København 8. nov. 1878 hos en dør besat søster

som min stedmoder kaldte hende, fortalte historier; at en Tysker i København havde sagt til kong Kristian: »De har jo Deres trofaste holstenske soldater i København« — men kongen svarede: »Freilich, sie sind aber von dänischen Offizieren kommandiert!« Det kunde fader ikke stå for, og han udbrød: »Wer solches von meinem König sagt, den nenne ich einen Schuft« og meget, meget mere; jeg beundrede hans færdighed i tysk, nu, de daglige 200—300 mand havde givet rig lejlighed.

Løjtnanten vilde med Charlotte Nutzhorn¹⁾, som var der, drikke hendes kærestes skal, hun vægrede sig længe, men sagde omsider, at skulde hun klinge, måtte det være med det ønske, at næste gang han mødtes med hendes landsmænd, den første kugle måtte ramme ham.

Omsider blev vi da færdige. Om Eftermiddagen tilbød »Die Dame« som forsoningsoffer to slobrokker, som fader kunde give til to gamle i sognet. Mens hun var ude om eftermiddagen, kaldte officererne mig op paa loftet at se »die ganze Trödelbude«, hun havde ført med sig: klæder, vin, syltetøj til syge og saarede, jeg ved ikke alt.

Et par dage senere kom hun haltende hjem, og som vi fik at høre af den jyske kusk, var han bleven ked af hendes befalinger og havde væltet hende i grøften. Savidt vi kunde se, behandlede officererne hende *en canaille*. Hvad var hun? Augustenborgsk spion? Hun vidste navnene paa alle tysksindede familier i omegnen, tillod ingen at bære hendes

¹⁾ N. L. Feilbergs søsterdatter, forlovet med P. B. Feilberg og søster til H. F. Feilbergs hustru.

breve paa posthuset og hentede selv sin post. Hun forsvandt, skal senere være død hos en slægtning i København, det har prof. Bolte i Berlin meddelt mig.

Det var nok i de samme dage, at jeg kom til at kaste jord på to danske soldater på Ullerup kirkegård (Dania VIII, 122), og at jeg besøgte min broder på Als. Næste dag rejste jeg til Ullerup og Store Vi.

Der var nu intet andet at gøre end at tænke på opbrud. Blive som privat mand i sognet viste der sig ingen mulighed for; jeg fik min hustru sendt til Ullerup med vor datter, så var hun foreløbig bjerget. Ad hvad vej jeg kunde nå til Danmark, var usikkert, måske over England eller Rusland, alt stod uvist. Den dag, auktionen var holdt, alt var i orden, og jeg var dødtræt, kørte jeg vel kl. 7—8 til skovrider Neergaard, der boede ved Slesvig-Flensborg landevej ved Hanved skov. Jeg ventede at få søvn og hvile nu, men ventede forgæves. Næste dag kørte jeg til Ullerup. Det lykkedes mig at få pas hos den øverstkommanderende i Gråsten, og så kunde jeg rejse »mit Frau und Kind« over Als ud i den vide verden. Det sidste, de underordnede tyske officerer sagde til mig, var: »Was Sie thun, um Gottes willen bleiben Sie ja doch nicht auf Alsen!«

Paa Als blev vi modtagne af kaptajn Hagerup, til hvem jeg nævnede advarselen. Han foreslog mig at køre til overgeneralen på Augustenborg, hvor jeg gentog ordene med den tilføjelse, at de underordnede officerer troede, at det gjaldt Als. Han svarede ikke ret meget uden, at de var ganske vel forberedte til at modtage dem. Vi overnattede i Hørup præstegård sammen med Monrad og andre unge Officerer. Derfra næste dag til Kajnræs, hvor vi kom med en

damper til Assens, hvor Nona Fejlberg, faders søster, gift med toldforvalter Bruun, var bosat. Der tilbragte vi et par dage, rejste så til Odense, hvor under landemodegudstjenesten efterretningen om Als's erobring naaede os.
